

Az erózió gazdasági hatásai az északi táj lejtős területű mezőgazdasági nagyüzemeiben

TÓTH SEBESTYÉN

GATE Kutató Intézete, Kompolt

Magyarország nemzeti vagyonának közel egynegyedét a termőföld értéke teszi ki. Ez a tény, valamint az, hogy korlátozott mértékben áll rendelkezésre, mindannyiunkat arra kötelez, hogy óvjuk állagát, s tegyünk meg mindent eredményes kihasználásáért. Népgazdaságunk további fejlődésének alapja a termőföld minden károsodástól való védelme, eddigi területcsökkenési ütemének lelassítása, a termőképesség szintjének fenntartása, illetve szakadatlan javítása.

Északi tájunkon az erózió az egyik tényező, amely nagy területen fejt ki károsító hatását. A különböző mértékben erodálódó területek megközelítik a 465 ezer hektárt. Ebből erősen erodált 30%, közepesen erodált 47%, gyengén erodált 23%. A jelzett területről a víz évente legkevesebb 20 millió m³ talajt mozdit el. Ebben a talajtömegben igen tetemes a távozó humusz mennyisége. Vizsgálataink szerint évente 631 ezer tonna humusz elvesztésével kell számolni az északi táj mezőgazdasági nagyüzemeiben. Sajnos ennek még mindig nem tulajdonítanak kellő jelentőséget mezőgazdasági szakirányítási szerveink és az üzemi gyakorlat. Pedig az északi táj barna erdőtalajai termőerejének fenntartása vagy javítása megköveteli, hogy a humusz szerkezetjavító, tápanyag-közvetítő és tápanyag-szolgáltató funkcióit a gazdasági szempontból még reális legkedvezőbb szinten tartsuk vagy arra fejlesszük. Az erózió e követelmény betartása szempontjából a gazdálkodó legnagyobb ellensége. Az eróziós lepusztulás következtében számításaink szerint a táj erodálódó területeiről évente olyan mennyiségű növényi tápanyag távozik, amely 1,5 milliárd Ft értékű vegyes műtrágyával lenne pótolható. Ezen összesen belül 30%-ot ammónium-nitrátra (34%-os), 42%-ot szuperfoszfátra (18,5%-os) és 28%-ot kálium-klorid (40%-os) vásárlására kellene fordítani.

A tájra vonatkozó nagy számok mellett a gazdaságok nyelvére fordított adatokkal is szeretnék szolgálni. Az eróziós talajpusztulás szempontjából átlagos helyet elfoglaló gazdaságban 1 hektár területről évente 3173 Ft műtrágyaértéknek megfelelő tápanyag megy veszendőbe, amit N₁₂₀P₁₅₈K₂₈₈ hatóanyag-mennyiség kijuttatásával, azaz 566 kg vegyes hatóanyaggal lehetne pótolni, ellensúlyozni.

Az elmúlt évek műtrágyázási gyakorlata azt bizonyítja, hogy a szántón felhasznált hatóanyagadagok messze elmaradnak e mennyiségtől. Pl. 1974–79 évek átlagában a Börzsöny—Cserhát—Mátra—Bükk vidék tájkörzetében 257, a Cserhát tájkörzetében 223, a Hegyközben 165, a Mátra—Bükk D-re néző lejtője tájkörzetben 303, a Hegyalja tájkörzetben pedig 302 kg vegyes hatóanyagot használtak fel. Tehát a legtöbb műtrágyát felhasználó tájkörzetekben is csak 53%-át pótolják az erózió által okozott tápanyagvesztésnek.

Szoros összefüggés figyelhető meg a területek lejtőmeredeksége és a lepusztulás talajmennyisége között. A lejtőkategóriánkénti talajvesztés az északi táj lejtős területű talajvédő gazdaságainak átlagában a tervezést megelőzően felméréseink szerint alakult (1. táblázat).

A számadatok bizonyítják, hogy a talajpusztulás megfékezésével óriási gazdasági értékeket lehet megmenteni. Az is tény azonban, hogy az évtizedek alatt figyelmen kívül hagyott talajpusztulás a gazdálkodás eredményeiben még hosszú ideig tükröződik.

Bizonyító erejű számadatokhoz jutottunk gazdasági elemzéseink során. A szántóterületek gazdaságonkénti átlagos lejtése, amely az előbb ismertetett számadatok alapján is jó kifejezője a talaj tápanyagtókéje leromlottságának, ill. további romlásának, mint csoportosítási

1. táblázat

Lejtőkategóriánkénti évi átlagos talaj- és tápanyagvesztés az északi táj lejtős területű gazdaságaiban

A szántó lejtőkategóriája, %	A lepusztult talaj átlagos mennyisége, t/ha	Vegyeshatóanyag-vesztés, kg/ha	A műtrágyaárban kifejezett tápanyagvesztés, Ft/ha
0,01— 5,0	20,2	185	1 038
5,01—12,0	55,8	512	2 870
12,01—17,0	114,2	1 047	5 871
17,01—25,0	173,6	1 591	8 925
25,01—	205,6	1 884	10 570

szempont is jól szolgálja a termelésben keletkező további gazdasági hatások, károk kimutatását. Több éven keresztül meghatároztuk 7 növény termelési értékét az északi táj különböző átlagos lejtésű gazdaságaiban. Itt a 0,01—2,50%-os átlagos lejtésű, gyakorlatilag sík területű gazdaságokéhoz viszonyított értékkülönbségekre hívom fel a figyelmet (2. táblázat).

2. táblázat

Növények termelési értékkülönbsége (Ft/ha/év) eltérő átlagos lejtésű területeken a sík vidékeken elért átlagértékekhez viszonyítva

Növény	Átlagos lejtés, %		
	5,01—8,50	12,01—14,51	17,01 —
Kenyérgabona	—930	—2 400	—2 520
Takarmánygabona	—390	—2 040	—2 340
Tavaszi árpa	—735	—2 520	—2 765
Kukorica	+ 129	—4 879	—6 131
Napraforgó	—5 096	—5 733	—10 738
Lucerna	—432	—852	+ 60
Silókukorica	—663	—996	—1 185

Az eróziós talajpusztulás, amint látjuk, nem egyszeri károkozó, hanem hosszú időn át elmaradt hasznokkal is kell számolni a gazdaságvezetés döntéshozatalai során. Az elmaradt haszon és a károk együtthatása ugyanis ahhoz vezet, hogy az erózió pusztító hatásának jobban kitett gazdaságok eszközellátottsága, termelési tevékenységének intenzitása is messze elmarad a fejlődés által megkövetelt színvonalától.

A talajnak, mint nemzeti vagyonunk kincset érő részének védelme gazdaságilag feltétlenül kedvező hatású. Ugyanakkor biztosak lehetünk abban is, hogy a talaj védelmében tett intézkedések a környezetre szintén előnyös hatást gyakorolnak.